Sarusi Mihály

Embörnek lönni[1]

Jelenetek a *Farkas, Zsótér, Zsóri, Gyönge–Kurtucz, (Kis)Sarusi, Kakuja, Chlotni* nagycsaládból

Elöljáró beszély

PARASZTRA PARASZT a címe családtörténetünknek, melyben úgy kétszáz magyar esztendőre réved vissza a KURTUCZ, (Kis)*Sarusi*, Kakuja, Chlotni – FARKAS, Zsóri, Gyönge, Zsótér nagycsalád egyik fia, e vállalkozás szerzője. A magát erdélyi gyökerű, Dunántúlon élő alföldinek nevező író rokonsága az Arad–Várad–Szeged közti tájon igyekszik boldogulni, s bár valamennyiük őse földműves volt, ma már egyre kevesebben űzik ezt a mesterséget. Ami – tán e családtörténetből is kiderül majd – számukra maga az élet (volt). Mely „mesterségnek" manapság elég csekély a becsülete. Hogy hinnék el a mindent zsebre mentő pénzeszsákok és fegyverhordozóik, hogy „valaki" – aki ráadásul nem röstelli magát parasztnak nevezni – egyszerre értsen földhöz, állathoz, légtünettanhoz, ember- és állatorvosláshoz, valamennyi kézmű- és háziipar összes alapfogásához, s hogy minden lebeszélés ellenére hisz (hitt…) Istenben, házában, családban. Mindabban, amitől (ők még úgy gondolták) emberek vagyunk – amivel kiemelkedtünk az élővilágból.

A családtörténet-író Sarusi Mihály minden, csak földművelő nem. Az ősei parasztok, ám a közelebbi fölmenőknél fokozatosan változott a helyzet. Míg a nyolc dédszüle még a földből élt meg (úgy, ahogy), a négy nagyszülőből az egyik, az anyai ágról való Farkas öregapa a családjával a kis (7 nagyholdnyi) birtokból meg nem élhetvén, elszegődött (közben persze tovább művelvén a sajátját) az iparba, s vasutasként egészítette ki, majd növelte kisgazda szintre (jó zsíros földdarabokból álló 19 nagyholdasra) tanyás gazdaságát. Szülei közül pedig az édesanyja, Farkas Erzsébet – akik szerették, Farkas Bözsike – bő kilenc nagyhold kígyósi föld reménybeli örököseként kisgazdalány, édesapja, Kurtucz Mihály csanádi napszámos fiából lett aradi–csabai iparos. Akiknek a négy

Sarusi Mihály (1944) író. Békéscsabán született, 2001-től Balatonalmádiban él. Két és fél évtizeden át az MTI tudósítója volt. Utóbbi művei: *Nyílik a savanyauborka-virág* (2018), *Igen, a haza* (2018), *Kisiratos 200 éve képekben* (2018).

1 Részlet(ek) a szerző *Parasztra paraszt* című készülő családtörténetéből.

gyermekéből három élte meg a felnőttkort (a negyediket elvitte a háború végén dúló „ukrán betegség"), egyikük az iparos mesterséget vitte tovább, ketten értelmiségiek lett. Mivel a szerző ifjabb korában maga is iparos mesterséget űzött – azt, amely az apjának és darab ideig két testvérének is kenyeret adott, a fodrászatot –, tanoncként és segédként az akkor dívó meghatározás szerint a munkásosztályt erősítette. Így Sarusi Mihály (amellett, hogy íróként időnként azt a látszatot keltő művekkel rukkol ki – mint ez esetben is –, hogy a parasztság elkötelezett szószólója) tán nem ok nélkül érez elhivatottságot arra, hogy egyként érezze magát képesnek a paraszt, a munkás–iparos és a népi értelmiség világának értő s érző ábrázolására.

Parasztszármazék iparos legényből lett értelmiségiként írja műveit a szerző, hogy most, túl élete delelőjén, összegezvén a látottakat, hallottakat, írottakat, a nagycsalád történetével álljon elő. Egy életen át gyűjtötte a családra vonatkozó adatokat, utóbb könyvtárakban, levéltárakban, anyakönyvekben is kutakodott eleget ahhoz, hogy előbb-utóbb megérjen a helyzet a családtörténet megírására.

Jellemző az író földtúró nagycsaládjára az a legenda, amely szerint az egyik ősnek négyszáz jobbágya volt. E mendemonda továbbadója az a Csanád vármegyei (kisiratosi) Kurtucz–(Kis)Sarusi (hétgyermekes) kiscsalád, amely igen nagy szegénységben élt a faluszéli Kekecsen. Kivirágzott a nyomor? Kitalált történet? Álomvilágba menekült, képzeletbeli (gazdag, boldog, nagy-nagy) ősökre hivatkozott az utóbbi, makai eredetűnek gondolt Sarusi–Kakuja nemzetség e tagja – (Kis) Sarusi Borbála, a szerző öreganyja –, az „őstörténetet" hét gyermekének elregélő–továbbító asszony? Akinek Mihály fiától annak Mihály fiához jutott e hatalmas gazdagság múltbeli hite? Négyszáz jobbágy… Negyven falu?… Több, kevesebb? Járásnyi földet birtokló őse azoknak, akiknek talpalatnyi területet a '19-ben Csanádba is betolakodó Oláh Királyság „adott" – mert Kurtucz Gergely és Kissarusi Borbála első négy gyermeke (köztük utolsóként a szerző édesapja) másoktól bérelt kunyhóban és uradalmi cselédszálláson született, hogy a következő három már a saját kicsi portán lássa meg a napvilágot… Hogy legyen honnan szétnézni (magukat végre otthon érezve) a nagyvilágban. Legyen hova hazamenni… Hazamennie az író leszármazottnak is.

Álom és való. Az előbbiből valami, az utóbbiból annál több olvasható e paraszt családtörténetben. Mert nem családregényt tervezett az író, hanem krónikát (körbeírt családfát?), amely számba veszi a fölmenőket, az oldalági rokonságot is, amennyire lehet. Mert hogy a teljes rokonság számba vétele csak az újabb időkben volna lehetséges, akkor, amikor családonként már csak egy-két gyermek születik. Ám a szerző édesapjáék heten voltak testvérek (véletlenül édesanyjáéknál is heten születtek, de ott csak ketten élték túl az első napokat), s a hét Kurtucz gyermeknek huszonöt gyermeke lett – melyek egyike vállalkozik most e paraszt számvetésre.

A paraszt megnevezés a magyar nyelvterületen ma már többé-kevésbé sértőnek mondható. A jórészt ma is az Alföldön élő Sarusi/Kurtucz–Farkas nagycsalád tagjainak a zöme máig büszke paraszt őseire, arra, hogy ha úgy hozza

a sors, ma is ebből kelljen megélniük, derekukat kihúzva vállalják önmagukat. Tudván tudva – jobban, mint úrhatnám annyian –, mit jelent, milyen gazdagságot (tudást!) ért egykor parasztnak lenni. Érteni… annyi mindenhez. Amire már semmi szükség a XXI. századi nagyromániai és kismagyarországi (lassacskán egyeduralkodó) kapitalista nagybirtokokon?

Az egyik nagyszülő, (Kis) Sarusi Borbála vezetéknevét előbb írói névként választó, majd hivatalos vezetéknévként is vállaló tollforgató unoka a nagycsalád nyolc ágának történeteit igyekezett összegyűjteni, föltérképezve az elágazásokat is, igyekezvén fölmutatni azokat a tanulságokat, melyeket e földhözragadt világ termett. A mácsai Kurtuczok és Chlotnik, a (csongorádi[?]–)makai–almásyiratosi–kisiratosi (Kis)Sarusiak és Kakuják, a szögedi–kígyósi Zsórik és a csorvási–ottlaka(puszta)i–újkígyósi Farkasok meg a szögedi–kígyósi Zsótérok és Gyöngék legendáriuma ötvöződik az írói értelmezéssel. Az elágazásoknak köszönhetően a fél Alföldre borítva rá egy paraszt nagycsalád kapcsolatainak–kötődéseinek hálóját.

A *MAGYAR KRISZTUS* című regényben egy aradi–csanádi parasztcsalád hét nemzedékének a történetével állt elő a szerző, hogy újabban *LÖNNI VAGY NEM LÖNNI* címmel ugyanazon táj, nép, világ (kelet-csanádi–nyugat-aradi) falurajzba mentett értékeinek fölsorolásával jelentkezzék. A *PARASZTRA PARASZT* című új mű tovább szűkíti a kört, az író családjának múltjából igyekszik minél több dolgot kibányászni s leírni. Ami nem is olyan egyszerű. Többek között erkölcsileg. (Amin manapság hajlamosak vagyunk túltenni magunkat.)

Kérdés ugyanis, hogy meddig mehet el a szerző az őszinteségben. Megírhatja-e, nyilvánosság elé tárhatja-e például az olyan titkokat, mint amilyen a mácsai ággal állítólag megesett. Az író apai dédanyjának a sírját a mostoha (és társulata?), kincs reményében, kiásatta… (…kiásatta volna?…). Avagy egy anyai ági cifraság: másik (világszép) dédanyja időnként arra kényszerült, hogy fölüljön a földesúri hintóra, amely a fiatalurak murijáról másnap vagy harmadnap hozta haza (urasági számadó hitvese – a szerző dédapja – mellé).

Kérdésre kérdés.

Parasztra paraszt.

Magyarra… magyar? Meg lengyel (a dédszülék egyike) meg görög (a másik dédszüle őse) meg oláh (a harmadik dédszüle). Hogy az íróban minden jel szerint valamennyi teljesen megmagyarosodjék.

Parasztra paraszt…

Emberre ember.

Eme alföldi nagycsalád múltjába merülve, jelenével szembesülve a kommunizmus által tönkrevert, majd a halálos ítéletet beteljesítő újabb kapitalizmustól végleg megrokkanó magyar (nagymagyarországi) parasztság sorsának beteljesülésére is ráismerhet az olvasó.

– Magyarok a Piávénál: Chlotni, Kurtucz mög Kakuja!

Másképpen: Zsóri, Zsótérral, Farkashoz, Gyöngén is Sarusi.

Avagy mégis: *Farkastul – Kur(t)uczig: Sarusi.*

Embörnek lönni

Magyar embör vagyok (én)!

Lönni vagy nem lönni…

Embör vagy, fiam!

Majdnem hogy ennyi.

Mert ebben – ezökben – benne van majdnem mindaz, amire tanít ez a föld. Nép. Család.

Hogy embör lögyél, mindönképpen! Mindön körülmények közt.

Embör.

Ez a legnagyobb.

…Hogy magyar (is) löhetsz? Az csak ráadás. Egy okkal több, hogy.

Tartsd magad! Mindön áron.

Mindönesetre!

Embörnek maradni…

Embör vagy! – fogta mög a vállad, ölelt magához, nézött rám bátorítón, büszkén, rám, körösztfiára, édös unokanővére elsőszülött fiára, Misire. Hogy.

Embör, azaz férfi(ú). S (véletlen:) magyar.

Asszony áll mellette, aki láthatóan szereti őt, aki hasonlóképp mindönt mögtösz asszonyáér, gyermökeiér, családjáér! Élöt vagy halál… mindön, de mindön. Ami a miénk – ezön a kerek ëgy világon.

Embörnek lönni?…

Zsóri ágrul unokanagybátyám, Miklós Gyuri bácsi – aki ëgybe körösztapám is – verögette mög a vállam, ölelt magához, amikor möglátott (Kígyósra látogatásunkkor) asszonyommal, babáinkkal:

– Embör vagy, fiam!

Ott kezdődik.

Itt.

Sëhun máshun.

Embör.

Embörnek lönni!

Mily nagy dolog.

A löhető legtöbb.

Szalay(uraság)nál

Szalay Gyula földbirtokos – hogy közelebb kerüljünk családunk legismertebb történetéhez (a családban megőrzött, amúgy titok, mit, sajnos, mi magunk leplezünk le) – 1872-ben született. A magyaróvári gazdasági akadémián 1893-ban végzett. Katona, a tiszti vizsga letétele után 1894-ben hadnagyi rangot nyer. Hazamegy Békéscsabára, és átveszi a gerendási családi birtokot az apjától. A világ-

háború csatáiban szerzett sérülését a csabai kórházban orvosolják, majd gazdasága vezetésére fölmentik. Törvényhatósági és városi virilis képviselő, kereskedelmi és ipari vállalatok igazgatósági és felügyelőbizottsági tagja. A gerendási katolikus hitközség világi elnöke, e tisztségének ellátásáért a pápa Őszentségétől elnyerte a Pro Ecclesia et Pontifice érdömkörösztöt (Korniss, 446).

A könyv 471. oldalán Szalay uraság fényképe. Bajszos, enyhén kopaszodó, rövidre nyírt hajú, őszülő férfi. Sovány, vékony arcú, enyhén hosszúkás koponyájú embör. Ű löhetött az, aki legénykorában a barátai kedvéért (?) elszállíttatta (előállíttatta) a hajdújával – kocsisával – (lakájával) (fogdmögjával) Zsótér dédanyámat? A mögye legszöbb fiatalasszonyát!

Nem ű, a bátyja vagy az apja.

Ű mög mit töhetött?

Pápai érdömköröszt. Az járt nekik. (Az elkövető fia nem töhetött rulla?)

Ezöknek. Nekünk mög.

BEFOGOD A POFÁD.

Fogod be!

Ha nem, mögnézhetöd magad…

Hogy húzza a Kaporszakállú a.

Jól összegyüttünk. A Zsótér-vér a Szalayval. (Mög a többi úri – nem különben szenteltvízillatú – kurafival.)

Hógyne.

JUT IS, MARAD IS.

Jutott; de nem maradt.

Hacsak nem: mi magunk.

Emléköztetni?

Nem akármi!

Micsoda sors… – sóhajt székely újdondászcimbora a Bakonyban, midőn e történet előkerül. Micsoda, micsodás!

A (z asszonyi) – emböri – kiszolgáltatottságról.

Hogyne, nem az üvékrül. A miénkrül.

Hogy lögyön min kacagnia fűnek, fának:

– Ká betűs vót az öreganyja!

Nem ká, nem is öreganyám; dédanyám.

Nyomorúsága.

A legszöbbé?

Akkor milyen löhetött a… csúnyáké?

Vagy csak: ilyenök vagyunk?

Lönnénk.

Zsótér Vica anyuka barátnője. Nyilván unokatestvére…

Békéscsabára költözött, ott dolgozott egy életen át. Nemrég hazament Kígyósra, ahol a minap összefutok vele. Nagyot nézünk. Ű rám, én rá. A testvére mellett vett házat.

A férje katonatiszt volt. A fia a húgommal táncolt a Balassi Táncegyüttesben. Kiderítette, hogy apja anyánkat akarta elvenni. Mama igyekezett a Kígyósról (szerelmi bánatában) elmenekülő, csalódott leányát szépen férjhez adni?

Anyuka azt mondta, hogy bakaszaga van, ezért nem megy hozzá!

Jött Miska, neki jó szaga volt, kölnizte magát…

(…regéli Ilonka néni…)

Szaga van a, szaga.

„Illat"… Hol volt az még akkor?!

Zsótér Ágnes dédanyám – mint szép Farkasné – Szalay földbirtokoshoz járt. (Mármint hogy ahhoz vitték.) Szalayék nevét máig (?) őrzi a Szalay-kitérő – megnevezés, nevének az emléke, a helyén álló útszéli csapszék. A Szalay-kitérőnél tért ki egymásnak az oda- meg visszatartó vonat. Valamikor mi is használtuk, kisgyerekként; mama és anyánk darab földje (a téeszesítés után) ott maradt meg. Az ötvenes-hatvanas években még oda jártunk ki Csabáról kukoricát kapálni, törni… Onnan hordta be ismerős kígyósi gazda a szekerével a kukoricánkat a Corvin utcai házunkhoz, ahol apánk hordta föl a vállán a padlásra. Ott, e Szalay utáni dűlőben (hova kisvonattal is kimöhettél) láttunk először villanymentes éccakai Magyar Mönnyezetöt, hogy kifeküdtél a kukoricafőd szélin a csillagos ég alá… Mama szerint a koma becsapott bennünket. Bérbe vette a földünket, aztán nem úgy fizetett, mint ahogy az egyezség szólt.

Zsótér Ágnes rákos volt, az vitte el. Tőle örökölte (?) a család: fia, Ferenc meg unokája, Erzsike… Akinek a kisebbik fia, Feri is. Meg talán…

„Fiatalasszony korában ő volt a megyében a legszebb! (Ű vót a mögyébe a legszöbb…) A szép Farkasné, így hívták, a szép Farkasné! Amikor az uraság négylovas hintót küldött érte, megengedték, hogy nagyapánk levágjon egy disznót. A férje uradalmi kanász volt, számadó. Üzent a nagyapámnak:

– Ferenc, üsse el egy disznó lábát! A legnagyobbat!

Ezt üzente a munkatársával a gróf. Két-három hónaponként ment érte a hintó, beszóltak neki:

– Na, öltözzön, jöjjön!

Gyüjjön.

Utána mesélte otthon a gyerekeknek, hogy habzó vízben fürdött, nem fürdőkádban, egész fürdőmedencében! Szagos volt, nagyon jó szagú, amikor hazajött…

– Az az igazság, tata papucs volt! Úgy lehetett vele, hogy jut is, marad is! Mama mindig azt mondta, hogy ő többet keres, hallgasson!

„Hallgass!" – így beszélt vele Ágnes néni.

A grófi kanász, Farkas Ferenc, számadó vala (disznópásztorok kapitánya). Vitte a feleségét a gróf a kastélyába az úri mulatságra. Szalay földbirtokoshoz járt.

Járt? Hurcolták.

A gróf négylovas hintóval vitette a kastélyba a mulatságokra.
Az 1880-as években lehetett.
…Regéli jó száz magyar esztendő múltán az unokája, Aranka. (Körösztanyád.)

Zsótér Ágnes anyámra (Farkas Bözsikére) mondta, amikor pici volt:
– Ez rám ütött, ilyen fekete szeme van!
A szép Farkasné megyében a legszebb asszony volt!
(Anyánk) Rá nem ütött, de a szeme (anyánké) valóban igéző lett.

Ágnes dédanyám rákban halt meg. Anyám a szemén kívül a betegségre való hajlamát örökölte. (Amit az apja, nagyapám, Farkas Feri bácsi közvetlen közvetített a lányának, mert ű is abba halt bele.)
Szömet szömért?
Ágnes+Ferenc+Erzsébet(+…). (Ne kísértsd a sorsot!) (Kísért az eléggé.)
Még hogy, de ugyanaz miatt.
Ölég lögyön!
Az újkígyósi temetőben annál több Zsótér névvel találkozhatsz: sírkőről sírkőre… (A Zsótér-lánytól való) Farkas nagyapád és Zsóri öreganyád sírja körül.

Gazdát a gulágra

Zsóri Ilona nénémnek (Zsóri Viki néninek, Farkasnévá lett öreganyám testvérének) két férjet adott a Teremtő. Az első Miklós György volt, akitől Bözsi, Jóska, Gyuri született. Miklós Erzsébet (1919–1992?, Erzsi, nekünk, gyermekeknek leginkább Bözsi néni) Mihály Antal felesége. Anti bácsi kulákká kinevezett gazdaként megjárta a vörös poklot…

Bözsi néni – édösanyánk unokatestvére – is megismerhette Rákosiék börtönét, nem csak az ura, Anti. Ő még kapott ezért 1990 után kárpótlást. 30 valahány hold föld, a tanya, amiből most az árverésen 70 hold lett. Ezt művelik, a téeszutód szántja, veti. Bözsi néni veje téesz-hentes volt Pusztaföldváron. A lánya, Rózsi nagyothallónak születik – nem csak az apját, az anyját is megverték az ávósok, a lányuk ezért süketült meg? –, ötven sincs, amikor megvakul; alig lát. Varrónő, majd betegnyugdíjas. (Két évtized múlva, ha nem annyi idős, amennyi, visszaküldenék süketen, vakon dolgozni? Mert érezni azért érez a kezével. Menni is tud, fogni.) (A kapitalizmus legújabb legmagasabb foka, a globalizmus nagyobb dicsőségére.)

– 30 hold búza már zöldell! – mondja büszkén a gazda, akit pár hónapja műtöttek a fehérmájával.
Hasnyálmirígygyulladás, rák?
Gépeket ezután akar vásárolni, elsőnek traktort. Ahogy a haszonból futja.
Meg az időből.

(Hasonló sors jut asszonyom Túladunán élő unokatestvérének, Évának és férjének: a rendszerváltozás után nekiállnak vállalkozni, amibe mindketten belehalnak. A férj a túlhajszoltságtól a halálba menekülve tér ki a további bajok elől, feleségét a rák viszi el, hogy maguk után hagyjanak két kis árvát. Akiket aztán egy szekta ragad magával, s meg sem áll velük valamelyik napnyugati rezervátumukig.)

(Árvák árvái – Tiszán innen, Dunán túl.) (Hogy Erdélyt ezúttal elhallgassuk.)

(A hol kapitalizmusnak, hol kommunizmusnak nevezett kizsákmányolás dandárján.)

Rege itt, rege ott. Rege mindönütt?

Hogy a csudába në.

Mihály Anti bácsiról unokaöccse, a szögedi határban élő, csanádapácai Mihály Árpád szobrászművész regél 2013-ban. Árpi bátyám… a nagycsaládból. Mert a tágan vött nagycsaládba sógor és koma is beletartozik.

– Olyan erős vót, hogy amikor vetött, ëgy zsák búzát a hóna alá kapott, ëgyet mög a vállára, oszt úgy vetött kézzel. Në köjjön kéccör fordulni!

Ű vitte be Apácárul Csabára a kórházba kocsival az unokatestvérit, Janit, akit a pufajkások lelőttek. (Kocsival bevitte a faluba, onnan nagy nehezen mentő szállította a csabai kórházba; a mentő nem akart kigyünni…) A géppisztoly-sorozatlüvés öt golyója mönt bele, ëgy a gerincibe, kettő haláláig benne maradt. Mögmentötték! Az orvosok kitötték érte a lelküket, hogy në hajjon bele. A nővér éjjel-nappal ott ült az ágyánál, hogy vigyázzon rá.

– Nagyon kemény embör vót Jani! Rátarti… A töhetősebb Mihályok közül. Az ű apjának három gyeröke vót, nagyapámnak kilenc. Nálunk a főd osztódott, náluk nem. Nem félt az Istentűl së! Ű mán mögjárta az első háborút is. 1945 után vót, hogy a vörösök elvitték.

1956-ban, talán december löhetött (vagy 1957 kora tavasza), kimönt hozzá ëgy csapat pufajkás. (Akkoriba gyilkolták mög a pufajkások Horváthot… Az orvost hítták, hívasson mentőt, igazolja, hogy még él… Az orvos nem volt rá hajlandó, emiatt örökre kitiltották a faluból, Pesten dógozott aztán.) Érözte Anti is, hogy bajba kerülhet Jani bátya – aki pedig októberba be së mönt a tanyájárul a faluba –, biztos rá akarják fogni, hogy ű szervezte a nép lázadását; úgyhogy kimönt hozzá a tanyára. Ott vót ű is, amikor az ëgyik pufajkás, hogy mán möntek vóna, a tehörkocsirul sorozatot eresztött Janiba. Lëkaszálta! A sorozat a testit. A bíróságon oszt azt vallotta, hogy ű csak figyelmeztető lüvést adott lë!

Figyelmeztetés, sorozatban, a dobtárassal… Sorozat Jani mellébe, így (ferdén…).

Mert a végin csak köllött nekik valamit csinálni, mutatni köllött, hogy itt törvényösség van! Mán akkor is adtak rá.

Adtak nekünk.

Sorozat, bele, merő véletlenségbül.

Nem az égbe, bele Janiba.

Anti fölkapta, be kocsival Csabára!

A bíróságon Jani kezet fogott a gyilkosával! Köllött mutatnia, hogy mögbocsát! Nem töhetött rulla, ű csak figyelmeztötte… (A riasztólüvéssel…)

Jó kis figyelmeztetés.

…Az árulás! Ezt nem tudom mögbocsátani. Kezet fogni vele! – regéli tovább Árpád (a családtörténetöket kutatónak Balatoniratoson, Almádiban).

Másik unokatestvéröm árulta el, hogy nagybátyám, aki a Csillagban üdült, kiszabadulása után azt mondta: nekünk, ötvenhatos pesti huligánoknak köszönheti, hogy űt becsukták! Elhitették vele az elvtársak.

– A mi nemzedékünk, amelyik 1945 előtt születött, mögszenvedte a komonizmust. Látom, hogy akik a családban később születtek, 1945 után, mind behódoltak! Beléptek a pártba, alkalmazkodtak, hogy vigyék valamire!

Rám azt mondják, töhetségtelen vagyok. Azér nem vittem sömmire. Pedig csak.

Mi nem hódoltunk be!

Érettségiző osztályba jártam Pesten 56-ban. 37-en vótunk, a fele kiszökött, mert részt vött a forradalomban. Közülük hat lött öngyilkos.

Töhetségtelenök vótunk?

Nekik igön.

Belehaltunk. Belepusztulunk.

Jani nem kezet fogott a gyilkosával?! Hogy töhetött ilyet?

Jó, élni köllött. De ennyire?!

Unokatestvér-találkozón a többiek előtt mögmondtam az egyiknek, hogy előtted verték félholtra az apád! És të beléptél a pártba. Nem szégyöllöd magad?!

Azt mondta, beszéljük mög, Árpi. Mondom, nem beszélünk mög sömmit!

Nem vót mit.

Űk árulók. Elárultak bennünket.

Mennyien vótak… Hogy fájt ez neköm!

Fáj máig. Azt hiszöd, lë tudom mindezt írni? Pedig szeretném. Belekezdtem, de amikor ilyen érzékönyebb dologhon érök, lëtöszöm a tollat. Nem bírom! Nem.

Olyan vót 56, mint amikor a szerelem csúcsára jutsz! Arrul hogy löhet beszélni? Löhetetlen.

Ott vótam a Corvin köznél. Ödön azzal fogadott:

– Mit hoztál?

Nemzetőr vótam, fatusás orosz tiszti pisztollyal. A fatokot attól kaptam, aki egy lëlőtt oroszt tisztrűl vötte le. Akkorát rúgott, hogy kézbe véve nem használhattad. Fatusa, fatok köllött hozzá… Amikor Ödönt mögkerestem a tanyasi emlékházukban, ugyanazzal fogadott. Mög nem üsmert, de azt mondta, mit hoztál?

Ötven év. Közbe.

Amikor hazagyüttem, december löhetött, apámnak, hogy igazoljam magam, odaadtam a nemzetőr igazolványt és a nálam maradt pár töltényt. Ha ezzel

elkapnak, helyben kivégöznek. Apám betontéglát készített, betötte a közepibe. Ma is mögvan a házban. Hogy melyik az a tégla…

Az árulók!

Mennyien vótak.

Megcsapoltuk a szovjet csatornát

Megcsapolta, öcséd.

Feri.

Meg társulata.

Honvédruhában.

Regéli a halála előtti tiszta pillanatokban.

– Rászálltunk a szovjetek sávjára, úgy megzavartuk őket, hogy azt hitték, itt vannak az amerikaiak!

Ha nem is így, de majdnem.

1965 őszétől volt két évig katona. Ráfos, azaz rádiófölderítő, még pontosabban katonai földerítő.

– II/II-es.

…volt, mondja.

Hogy meglepődjünk.

Ha ő ezt akkoriban mondta volna…

Ha mi ezt tudjuk!

Mármint hogy mi az a II/II.

Katonai földerítés? Ajaj.

Még jó, hogy nem pógári. (Ne adj' isten népi.) (…nemzeti.)

– A II-es csoportfőnökséghez tartoztunk.

A Bakonyban azon a szép tavaszi (őszi?) – nyári? téli? – (ki tudja már, mikori) napokban NATO-hadgyakorlatot hallgattak le. A BRG világszínvonalú rádiófölderítő készülékével, amelyek a földkerekségen egyedülállók voltak.

– A katonai attasék kémkedtek, mikor lesz hadgyakorlata a NATO-nak. Milyen fedőnéven, mely országok vesznek részt, hol… Ezeket kaptuk kintről. A mi feladatunk, hogy ezekkel a készülékekkel földerítsük, például ha egy amerikai repülőgép-anyahajó megmozdult, mi azt már levettük.

Nyilván a Földközi-tengeren, Olaszország felől. Mert hogy minket a taljánokkal állítottak párba a keleti–nyugati seregeket sakktáblájukon tologató moszkovai és vassingtoni bitangok. (Mára az is kiderült, hány atombombát szántak a kedves NATO-fiúk kis – nemdebár kies – hazánknak [illetve hazánkra].) (Meg hogy hol rejtőztek hegyeinkben a Nyugat-Európára irányított muszka atomrakéták.) (Az tette volna be a kaput!)

Mi az nekik, pár millió halott… Míg ők atombunkerban… keverik tovább a paklit.

– Kézi és gépi távírón megtanulhattuk a négyfajta adásmódszert. Az egyik a morze volt. A másik a vibroplex: jobb–bal, rövid, hosszú. Az amerikaiaké: gyors! És rafináltak voltak, megtréfálták az oroszokat. Kivéve minket! Megtanultuk a NATO-betűzést… Mi gyorsabban vettük, mint a hivatásosak. Kódokat adtak le; mi tudtuk, mit takar. Vagy: a kiskatonák pletykáltak, mit ettek, ittak, csináltak… Továbbadtuk és abból összerakták.

Mint az III/III-as testvérszervezet a mirólunk szerkesztett „semmitmondó" jelentésekből a mégiscsak fontosakat.

– A Varsói Szerződés hadgyakorlatán le kellett hallgatnunk a mienket, hogy ellenőrizzék őket. Lehallgatáskor bekapcsolva voltunk a központtal. Csak a hivatásosak beszélgetéseit adtuk le, őket vitték továbbképzésre: „mozigépésztanfolyamra"! Így hívtuk a büntetőzászlóaljat, mert megnevezni veszélyes volt.

– A feladat: rádión, kinti iránymérőkkel tartottuk a kapcsolatot. Három helyről… Ahol találkoztak (a vonalak)… Kintről megkaptuk, mely hullámsávot használják, a hívójelüket… Ráhangolódtunk, és például így találtuk meg a keresett hadihajót.

Ott a célba vett akármi?

– A Bakonyban volt egy gyakorlat. Próbariadó! Kivonult az egész rádiófölderítő zászlóalj, és érzékeltük, hogy fónián (beszéddel) tartják a kapcsolatot a ruszki kiskatonák.

Fónia: rövidített jelbeszéd? Inkább kódolt szöveg.

– Kevés orosz tudásunkkal, de annál nagyobb szakmai tudással, beléptünk a forgalomba, megfigyeltük a módszerüket. Hangszín, gyorsaság…, és beszálltunk a forgalomba.

Oroszul? Amikor alig tudtatok a nyelvükön.

Bár a Szovjetunió megannyi nemzetiségének köszönhetően lehetett ott időnként bábeli zűr és zavar is. Legalábbis nem meglepő, ha valaki nagymagyaralföldi módon ejti a muszka szavakat!

– A szakasznál volt, aki hét nyelven beszélt! Éppen akkor tanulta a kínait. Én annyit tudtam oroszul, hogy be tudjak lépni. Mire észrevették, már ki is léptünk. Lehet, hogy bemértek, de akkorra már a laktanyában voltunk. Ha érdeklődnek, nem tudnak megtalálni bennünket. Azt hallottuk, hogy Job tvoj maty!

– Majd a laktanyából folyt a szórakozás. Újra beléptünk a forgalomba. Megváltoztattuk a hangszínt, a gyorsaságot, hívóneveket… Viszonylag rövid időn belül észrevettek bennünket, a „diverzánsokat". Hanghordozásukból megértettük, hogy tudnak rólunk. Arról beszéltek, hogy mit csinálnak… Kiléptünk. Ha nem volt üzemben, nem találták meg. Ma megtalálják akkor is, ha a készülék nincs üzemben.

– Folytatjuk, mondtuk, de nem lett belőle semmi. Ehhez helyet kellett volna változtatni. De katonák voltunk, nem mehettünk! Ha háború alatt nekünk ilyen lehetőségünk lett volna, megnyerhettük volna a világháborút.

– Megcsapoltuk a szovjet csatornát!

Ők már csak ilyenek voltak.

– Nem volt nagy ügy, de megleptük őket, azonnal frekvenciát váltottak, hívó, jelszó… Sejtették, hogy valaki szórakozik velük. Akkor jött a jobtvojmaty!

Sorállományú század sosem volt kiváló, csak ők. Maga szakmunkásként a törzsőrmesterségig vitte. (Obsitosként meg már alhadnagy?)

– Kiiktattuk a rádiót, még az akkut is kivettük. Búcsúzáskor a ruszkik nagyon káromkodtak! Abbahagytuk.

Ruszki, ruszki, és a szovjet hol maradt?

Ha kiderül, több év büntetőzászlóalj… (Addigra a bátyja, aki meg katonaszökevényként kerülhetett volna ugyanoda, már szabadul, ha addigra ki nem menti magát a néphadseregi bajból. Pl. úgy, mint a Kukkerlátás című beszélyünkben!)

– Futkosó, ahol találkozhattunk volna.

A futiban… Nincs az a pénz!

– Egyetemi előfölvételisek közt én a nyolc osztállyal… Műszaki tudást követeltek, én az ellenállást sem értettem… Aztán amikor egyszer fölsorakoztunk, jött a parancsnokunk:

– Ki a 113-as?

Jelentkezett.

– Maga?…

Meglepődött. Gyakran megfenyítették, innen ismerte a nevét.

– Ha valaki még egyszer szidni meri!…

Mert ő volt a legügyesebb.

Amikor leszerelt, hívták a Maharthoz. Tán jobban járt volna, körbehajózza a világot.

Otthon várta egy kislány.

Géptávírójuk, tizenkét sávos magnójuk volt…

– Német, osztrák: nem tudtuk a kódjeleket! Az olasz nyíltan adott.

Járókeretét kéri. Ki kell mennie.

Eszerint a 113-as és csapata visszanyert volna nekünk mindent!

De mindent.

…A Kárpátokig?

Adtunk a NATO-nak meg a Varsói Szerződésnek…

„Varsó", „Észak-atlanti"…

No meg: BRG. Jó, hogy nem Csepel Művek. Ganz Villamossági.

Budapesti Rádiótechnikai Gyár. Ez is: volt, nincs? Vagy csak más néven – más kezébe juttatva – folytatja? Máshová szállítván a hasznocskát. Nem talicskával, hetente aranyvonattal.

„Világszínvonal". VSz.

Ne is emlegesd! (A VSz-t.)

Pajtásod legyint. Hol van már a.

Ha a magyar fiúkon múlott volna…

Még hogy a BRG! De ők.

A mieink.

Lajtán innen, Lajtán túl. (Hol a kurta farkú malac túr…)

– Háry János…

Ő igen, de mi!

Mi, mi.

– Nyugodtan szólíts Sitinkirnek!

Belépett a hun egyházba, s követelik a hun kisebbségi jogok – önkormányzat stb. – megadását.

Huj, huj, hajrá!

Ha ők ezt a BRG-készüléken világgá kürtölhették volna…

Ti-ti-ti–tá-tá-tá–ti-ti-ti!

Az Úr 1967. – az ördög ki tudja hanyadik – évében.

Háry Feri meséli.

(Háry, Kurtucz. Elhunyt 2017-ben.)

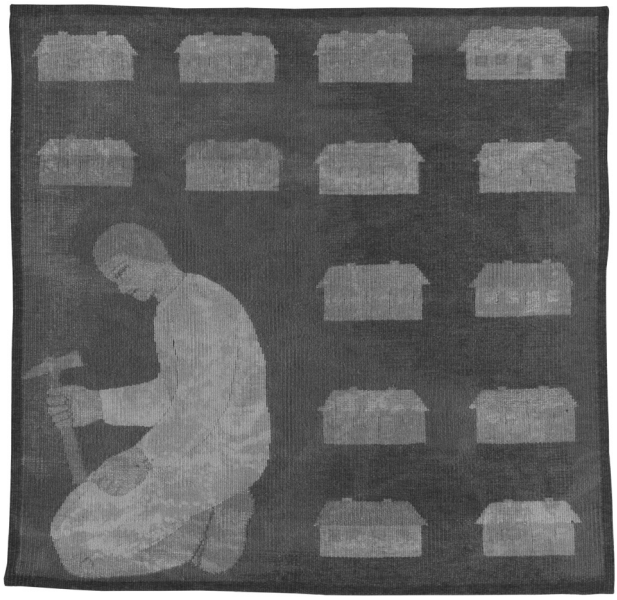

Ferenczy Noémi: Házépítő, 1933, gyapjú, gobelin technikával szövött falikárpit, 55×60 cm, 1933; © magántulajdon; fotó: Deim Balázs)